

CEMİL MERİÇ • Saint-Simon
İlk Sosyolog, İlk Sosyalist

İletişim Yayınları 271 • Cemil Meriç Bütün Eserleri 6

ISBN-13: 978-975-470-442-6

© 1995 İletişim Yayıncılık A. Ş. / 1. BASIM

1-22. Baskı 1995-2021, İstanbul

23. Baskı 2022, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CEMİL MERİÇ

Saint-Simon

İlk Sosyolog İlk Sosyalist

YAYINA HAZIRLAYAN
Mahmut Ali Meriç

CEMİL MERİÇ 1916'da Hatay'da doğdu. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan göçmüştü. Fransız idaresindeki Hatay'da Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde okudu. Tercüme bürosunda çalıştı, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'ne girip Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Mükemmel düzeyde Fransızca okuyup yazan Meriç, İngilizceyi anlıyor, Arapçayı, kendi ifadesiyle, "söktüyor"du. Elazığ'da (1942-45) ve İstanbul'da (1952-54) Fransızca öğretmenliği yaptı. 1941'den başlayarak *İnsan*, *Yücel*, *Gün*, *Ayın Bibliyografyası* dergilerinde yazmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı (1946-63), Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi (1963-74). 1955'te, gözlerindeki miyopinin artması sonucu görmez oldu, ama olağanüstü çalışma ve üretme temposu düşmedi. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. *Hisar* dergisinde "Fildişi Kuleden" başlığıyla sürekli denemeler yazdı. 1974'te emekli oldu ve yılların birikimini art arda kitaplaştırmaya girişti. 1984'te, önce beyin kanaması, ardından felç geçirdi, 13 Haziran 1987'de vefat etti. İlk telif eseri Balzac üzerine küçük bir incelemeydi. *Hint Edebiyatı* (1964) daha sonra *Bir Dünyanın Eşiğinde* başlığıyla iki kez daha basıldı. *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist*, 1967'de çıktı. 1974'ten sonra yayımlanan kitapları şunlardır: *Bu Ülke* (1974, 5 baskı), *Umrandan Uygurluğa* (1974, 2 baskı), *Mağaradakiler* (1978, 3 baskı), *Kırk Ambar* (1980), *Bir Facianın Hikâyesi* (1981), *Işık Doğudan Gelir* (1984), *Kültürden İrfana* (1985). Balzac'tan yaptığı çevirilerin ilki 1943'te yayımlandı. Fransız edebiyatından yaptığı çevirilerin yanı sıra, Uriel Heyd'in *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980), Thornton Wilder'in *Köprüden Düşenler* (1981) ve Maxime Rodinson'un *Bati'yı Büyüleyen İslâm* (1983) adlı eserlerini de Türkçeye kazandırdı. İletişim Yayınları Cemil Meriç'in "Bütün Eserleri"ni toplu halde basarken, daha önce yayımlanmamış üç kitabını daha yayımladı: *Jurnal 1* (1992), *Jurnal 2* (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (1993). "Bütün Eserleri" dizisinde "gözden geçirilmiş yeni baskı"sı yapılan kitaplar ise şunlardır: *Bu Ülke* (1992), *Bir Dünyanın Eşiğinde* (1994), *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist* (1995), *Umrandan Uygurluğa* (1996), *Mağaradakiler* (1997), *Kırk Ambar 1 - Rümuz-ül Edeb* (1998), *Kırk Ambar 2 - Letçe-t-ül Hakayık* (2006), *Işık Doğudan Gelir* (2008). Cemil Meriç'in Bütün Eserleri 2013'te yayımlanan *Kültürden İrfana*'yla 12 ciltlik bir külliyat olarak tamamlandı. Cemil Meriç'in "Bütün Çevirileri" kapsamında Balzac'ın *Altın Gözlü Kız*, *Ferragus*, *Otuzundaki Kadın*, *Kibar Fahişelerin İhtişam* ve *Sefaleti* adlı romanları, Victor Hugo'nun *Marion de Lorme* ve *Hernani* adlı oyunları ile Maxime Rodinson tarafından kaleme alınan *Bati'yı Büyüleyen İslâm* İletişim Yayınları tarafından yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	9
<i>Hayatı</i>	29
<i>İlk Sosyalist</i>	39
I. LIBERALİZMDEN SOSYALİZME.....	40
Giriş.....	40
Liberal Bir Burjuva.....	47
Yeni Bir Avrupa.....	48
Endüstri.....	50
Üçüncü Sınıf.....	52
Teolojiden Metafiziğe.....	54
Politika Üretim İlmidir.....	55
Aydınların Görevi.....	56
Liberalizmden Ayrılış.....	57
Hürriyet ve Ferdiyetçilik.....	59
Mülkiyet.....	61
Üretici mi Tüketici mi?.....	62
Eşek Arıları, Bal Arıları.....	63
Hangi Sınıfın Adamı?.....	63

II. SAINT-SIMON VE SOSYALİZM.....	67
Son Asilzade, İlk Sosyalist.....	67
Sosyalizm ve Ütopya.....	69
Saint-Simon, Babeuf, Fourier.....	76
<i>Şakirtler</i>	79
I. SAINT-SIMON VE AUGUSTE COMTE.....	80
Bir Ödip Kompleksi mi?.....	80
Sekreterlikten Yazı Arkadaşlığına.....	80
Sadık Bir Şakirt.....	82
Politeknik Mezunu Bir Saint-Simon.....	84
Fırtına Koparan Yazı.....	85
Pozitivizmin Kurucusu Kim?.....	89
Bir Kutuptan Öbürüne.....	90
Saint-Simon'un Gerçek Devamcısı.....	91
Saint-Simon ve Durkheim.....	94
II. SAINT-SIMON OKULU.....	95
Kuğunun Son Şarkısı.....	95
Bir Parça Tarih.....	97
Bir Çağı Dile Getiren Kitap.....	98
Bugünü Anlamak İçin.....	99
İnsanın İnsanı Sömürmesi.....	100
Mülkiyet Ehliyetin Hakkı.....	101
Önce Eğitim.....	102
Yeni Bir Kilise.....	103
Prosper Enfantin.....	104
Saint-Simoncular ve Kadın.....	105
Saint-Simoncular ve Doğu.....	108
Ya Endüstri?.....	108
Kalan.....	109
III. SAINT-SIMON VE KARL MARX.....	112
Saint-Simon'un Gerçek Şakirdi.....	112
Trier'den Paris'e.....	114
Benzerlikler ve Ayrılıklar.....	119
Saint-Simon ve Proudhon.....	123

<i>İlk Sosyolog</i>	127
I. SOSYOLOJİ	128
Felsefeden Sosyolojiye.....	128
Nasıl Bir Sosyoloji?.....	129
İdeolojilerin Tasfiyesine Doğru.....	131
Bütüncü Bir Filozof.....	132
İşaretler Sistemi.....	133
Bilgi Sosyolojisi.....	134
Devlet ve İktisadî Hayat.....	134
Sınıflar.....	135
Tarih ve Sosyoloji.....	137
Madalyonun Tersî.....	139
II. AHLÂK	142
Yeni Bir Topluma Yeni Bir Ahlâk.....	142
Herkes Çalışacak.....	143
Bir Sınıf Ahlâkı mı?.....	145
Gerçek Hürriyete Doğru.....	146
Dava İnsanı Kurtarmak.....	147
Birbirinizi Seviniz.....	148
BİBLİYOGRAFYA	151
I. Yazdıkları.....	151
II. Onun İçin Yazılanlar.....	154
DİZİN	158

GİRİŞ

Entelektüel, dünyayı her gün yeni baştan kurabileceğine inanan adamdır, Descartes'dan beri aklın ve idrakin cihanşümul olduğunu anlamıştır.

(Cemil Meriç, *Jurnal* 2, 2 Ağustos 1975, İletişim 1993, s. 210)

Cemil Meriç'in 1974 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan ve her biri düşüncesine yeni bir boyut ve başka bir derinlik getiren son dönem eserleri, on iki yıl gibi bir zaman dilimi içinde basılan yedi kitapta ifadesini bulur. Ancak bu eserlerinden önce, 1964'te yayımlanan *Hint Edebiyatı* ile 1967'de basılan *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist* adlı iki eserinin Türk düşünce tarihinde ayrı bir yeri vardır kuşkusuz. "Hint meçhule açılan bir kapıydı, meçhule, yani insana. Dört yıl Ganj kıyılarında vecitle dolaştım, sağ dediler... Saint-Simon'la uğraştım iki yıl, çağımız onunla başlıyordu, sol dediler. Hind'i yazarken tek amacım vardı: Asya'nın büyüklüğünü haykırmak, yani bir vehmi devirmek, bir iftirayı yok etmek. Saint-Simon'u putları yıkmak için kaleme almıştım. Her iki kitap da peşin hükümlerin rahatını kaçırdı, ne solun hoşuna gittiler ne sağın. Anladım ki bu iki kelime aynı anlayışsızlığın, aynı kinlerin, aynı cehaletin ifadesidir..." (*Bu Ülke*, İletişim, 7. baskı 1992, s. 326)

Cemil Meriç'in üç yıl arayla basılan bu ilk iki telif eserinden sonra, yaklaşık yedi yıl boyunca başka bir eseri yayımlan-

lanmaz. 1974 yılında piyasaya çıkan *Bu Ülke* ve onu izleyen eserleri ise, uzun bir fikrî mayalanmanın yeni kalıplara dökülerek Türk okuyucusuna mâlolma sürecini başlatır. Bu süreç, son eserinin yayımlandığı 1985 yılına kadar sürer.

Aslında Cemil Meriç'in düşünce serüvenini dönemlere ayırmak, eserlerini bu dönemler içine yerleştirerek değerlendirmek, olsa olsa okuyucuya metodik bir kolaylık sağlamak bakımından yararlı olabilir. Yoksa onun her eseri ilk gençlik yıllarından süzülüp gelen bir birikimin, kendini devamlı yenileyen bir düşüncenin, elli yıllık bir tecrübenin deneyimlerini yansıtır. Unutmamak gerekir ki, Cemil Meriç'in 1981'de ifade ettiği gibi, hayatının delikanlılık çağından itibaren düşüncelerinde hiçbir temel değişiklik olmamıştır. Soldan hareket ettiği de sağda karar kıldığı da yanlış bir değerlendirmedir. Zaten ona göre, sağcı solcu gibi sınıflandırmalar hakikatı maskeleyemeye yarayan uydurmaca mefhumlardır. "Solla sağ bir bütündür, solu tayin eden sağdır, sağı tayin eden soldur. Biz hakikatlerin sadece bir tarafını görmeye mahkûm edilmişizdir, oysa yalnız bir tarafını görmek hiçbir şeyi görmemektir" (*Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İletişim 1993, 27 Aralık 1968, s. 195).

"Putları yıkmak" için kaleme aldığı *Saint-Simon*'u Türk okuyucusuna şu satırlarla sunar Cemil Meriç:

"Yirminci asır, ondokuzuncunun entelektüel fetihlerini aşamadı, hâlâ Nietzsche, hâlâ Kierkegård, hâlâ Marx... Düşünce dünyasının bu rakipsiz tâcîdarları içinde ismi en çok tekrarlanan şüphe yok ki Marx. Kiliseleri, rahipleri, orduları var, Aristo'nunkini aşan bir hâkimiyet. Çağımız insanı Marx'ın dostu, şakirdi veya düşmanı olarak mevcut. *Kapital* yazarı belli kinleri, belli ümitleri bayraklaştırdığı için cihanşümül. 'İlmî sosyalizm', sosyalizmlerin en sert, en tutarlısı. Marksizm bir terkîp: Alman felsefesini, Fransız sosyalizmini, İngiliz ekonomi politikasını kucaklıyor. Ama Marx'ın bu